

4. predavanje –
problem oblike

OSNOVE GLASBENE TEORIJE

Jakob Barbo

ELEMENTI NAPETOSTI V TONALNI GLASBI

MojeZnanje.si

LITERATURA

- Larisa Vrhunc – Glasbeni stavek: oblikoslovje
- Hugo Leichtentritt – Musikalische Formenlehre (Musical form)

OBLIKA KOT IZHODIŠČE ALI OBLIKA KOT POSLEDICA?

- Absolutna, imanenta glasba - imamo model/glasbeno obliko, ki ji bolj ali manj zvesto sledimo – fuga, sonata ...
- Programska glasba – struktura glasbe je povezana z dogajanjem zunaj nje (program glasbe bi bil na primer film, ki se z njeno spremljavo dogaja)

ABSOLUTNA GLASBA

- Fuga, sonata, rondo, menuet, scherzo, valček
- Ima določene zakonitosti, ki se jih drži skladatelj pri komponiranju nove skladbe
- Primer dveh skladbe iste oblike (zakonitosti enake v vseh, izvedba različna):
- <https://www.youtube.com/watch?v=XXQY2dS1Srk>
- <https://www.youtube.com/watch?v=z6Kq6Ow-AXk>
- Prevladujoča v času do romantike
- **OBLIKA JE ZNANA, DOLOČENA, SKLADATELJI SE GIBLJEJO ZNOTRAJ NJE!**

KOMBINIRANJE ABSOLUTNE GLASBE S PROGRAMSKIMI INTENCAMI

- V glasbi se kaže vpliv zunajglasbenega (npr. želja ponazoriti naravo)
- <https://www.youtube.com/watch?v=Z4ME2cdXHVE> (barok, Vivaldi)
- <https://www.youtube.com/watch?v=p4CCU2-AFZE> (klasicizem, Beethoven, programski naslovi)

PROGRAMSKA GLASBA

- Razcvet v obdobju romantike
- Želja prikazati **naravo** (Liszt – Weihnachtsbaum), **človeška občutja** (Berlioz – Fantastična simfonija), **zgodbo** (Wagner – tetralogija Nibelunški prstan)
- Filmska/namenska glasba
- <https://www.youtube.com/watch?v=Qx55EmiFadg>
- <https://www.youtube.com/watch?v=LML6SoNE7xE>
- **OBLIKA NASTAJA GLEDE NA PROGRAM, KI JO PRIPOVEDUJE – NI V NAPREJ DOLOČENA!**

ZAKAJ PROBLEM?

- Prvi problem
 - Pri absolutni: kako iz določene oblike narediti nekaj novega, umetniškega?
 - Pri programski: kako ohraniti jasno obliko (ki jo poslušalec nujno potrebuje za zbrano in nezdolgočaseno poslušanje) kljub temu, da jasnega okvirja ni?/kako narediti učinkovito dramaturško glasbo, ki je ni naredil še nihče?
- Drugi problem
 - Dobro glasbo razumemo predvsem kot iznajdljivost melodij, harmonije, ritma ... A kako narediti obliko osrednjo zanimvost glasbe?

GRADNIKI GLASBENE OBLIKE V PRIMERJAVI Z JEZIKOM

- Ton – črka
 - Osnovni, nedeljivi gradnik vsake glasbene misli.
- Motiv – beseda
 - Iz tonov sestavljena misel, ki se ponavlja in spreminja do razpoznavnosti. Določa ga lahko ritem, melodija, harmonija, v sebi vsebuje silnice za razvoj glasbene misli.
- Stavek – stavek
 - Ritmično-melodično zaokrožena enota.
- Perioda
 - Zaokrožena enota, ki je sestavljena iz dveh sorodnih, a neenakih stavkov.

MOTIV

- <https://www.youtube.com/watch?v=NWEVKyEwi4A>

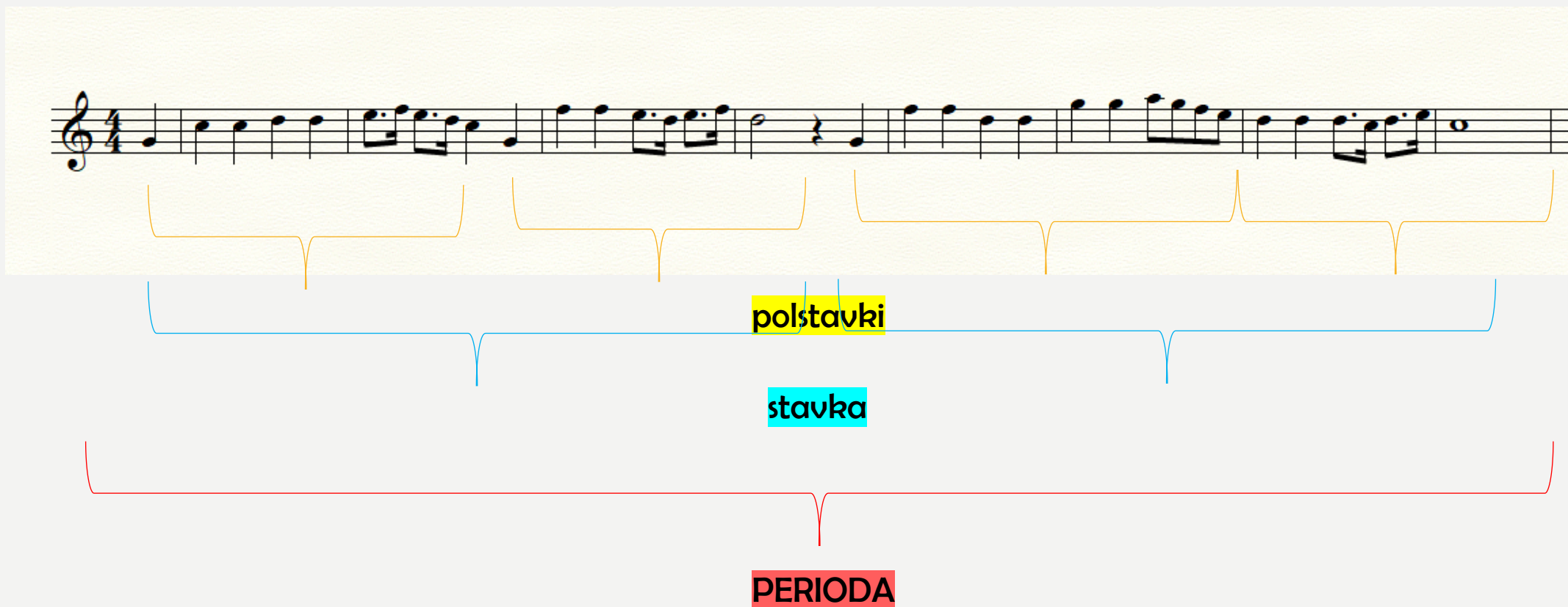

- Prepoznaven zlasti po ritmu in melodiji, običajno po obojem
- Skladatelj motiv širi, ga variira (spreminja), krajša, razvija
- Motiv lahko sestavljajo tudi submotivi, še manjši delci
- **Izpeljevalni motiv:** Beethoven, poudarek na prepoznavnosti
- **Razvojni motiv:** Bach, impulz za grajenje melodije

- <https://www.youtube.com/watch?v=oyDWtvCd9Xo>

POLSTAVEK, STAVEK, PERIODA

The diagram illustrates the structure of a musical period using a single staff of music in 4/4 time. The staff contains a sequence of notes and rests. Below the staff, three horizontal brackets define the hierarchical levels of the music:

- polstavki** (phrases): Indicated by four yellow brackets, each grouping a specific musical phrase within the staff.
- stavka** (sentence): Indicated by a single blue bracket that encompasses the entire musical phrase shown on the staff.
- PERIODA** (period): Indicated by a single red bracket that encompasses the entire musical phrase shown on the staff.

NEPERIODIČNO GRAJENA VEČTAKTJA

- Lahko jih razdelimo na več stavkov, ki pa med seboj niso motivično sorodni
- <https://www.youtube.com/watch?v=QAXNtHdQB08>

TEMA

- https://www.youtube.com/watch?v=_HX_jF1_Tgc
- Zarlino: melodija, ki se med potekom skladbe ponavlja in preoblikuje
- Tema=motiv?
- Tema proti kontrapunktu
 - <https://www.youtube.com/watch?v=QAXNtHdQB08>
- Idée fixe in leitmotiv

IDÉE FIXE

- Povezano z razvojem **programske glasbe** romantike
- Idée fixe, glasbena ideja, se skozi delo ne ponavlja zgolj kot (imanentni) melodični tematski domislek, ampak kot povezava skladbe z njeno zunajglasbeno vsebino
- Hector Berlioz – Fantastična simfonija
 - Idée fixe
 - Spajanje stavkov z njeno pomočjo
 - <https://www.youtube.com/watch?v=mTWbh4ffwGY>

LEITMOTIV

- Utemeljitelj Richard Wagner
- Pozna romantika (Wagner, Strauss, mladi Schönberg)
- <https://www.youtube.com/watch?v=IHptllbbXz4&t=2410s>
- Leitmotiv je v primerjavi z idée fixe še razširjen: je povezava med dogajanjem na odru in glasbo, glasba napove dogodek na odru

LEITMOTIVI NIBELUNŠKEGA PRSTANA

1. Uvod oziroma reka Ren

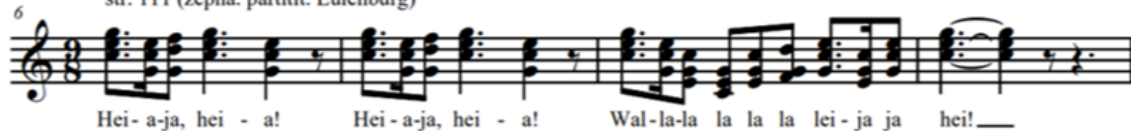
Ruhig heitere Bewegung (mirno, vedro gibanje)

rog. 8.o

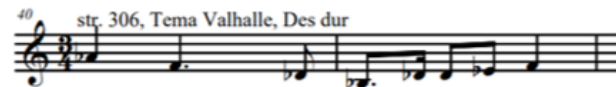

2. Renske nimfe

str. 111 (žepna. partitit. Eulenburg)

3. Valhalla

4. Motiv zlata

5. Motiv preslepitve s čelado

- <http://www.pjb.com.au/mus/wagner/>

MojeZnanje.si

ABSOLUTNE GLASBENE OBLIKE

- Ključno razumevanje zgodovinsko-slogovnega obdobja (barok, klasicizem)
- Značilnosti posameznih obdobj se zrcalijo v glasbi
- Barok: ena tema (monotematično), motoričnost, okraski, kontrasti – osrednja oblika FUGA
- Klasicizem: dve temi, izpeljevanje/razvijanje, trodelnost – osrednja oblika SONATA

BAROK IN FUGA

- Baročna glasba temelji na funkcionalni harmoniji
- Baročne oblike so pogosto povezane s plesom – allemande, courante, gigue, sarabande, ...
- Najbolj pomembna oblika, ki je nastala v času baroka, je fuga
 - Polifono glasbeno delo (večglasno z neodvisnimi glasovi)
 - Enotematska
 - Glasovi si med seboj podajajo temo
 - Vokalna, instrumentalna, vokalno-instrumentalna, najbolj pogosto pisana za instrument s tipkami

POLIFONIJA - HOMOFONIJA

- Polifonija – glasovi, ki so med seboj enakovredni, si podajajo določen tematski material

Homofonija – med glasovi eden prevladuje (običajno najvišji), ostali ga v njemu enakem ritmu harmonsko spremljajo

338. Was Gott thut, das ist wohlgethan

(Cant. 144. Nimm, was dein ist. B. A. 30, 87)

Rud. Frie

A musical score in G major, 3/4 time, showing two staves. The top staff has a melodic line with eighth notes, and the bottom staff has a similar melodic line. Both lines are highlighted with orange boxes, indicating they are independent, equally important themes.

Was Gott thut, das ist wohlge.than, es bleibt gerecht sein Wil - le;
wie er fängt meine Sa.chen an, will ich ihm hal - ten stil - le.

MojeZnanje.si

JOHANN SEBASTIAN BACH

- 1685 - 1750
- Skladatelj visokega in poznega baroka
- Mojster polifonije in fuge
- Komponira tudi motete, orgelska dela, kantate, oratorije, harmonizacije koral, recitative, suite ...

ZGRADBA FUGE

- Ekspozicija (predstavitev tem) – tema se ponovi tolikokrat, kolikor je glasov
 1. tema se predstavi na toniki - **dux**
 2. tema se ponovi na dominant - **comes**
 3. (tema se zopet pojavi na toniki) - **dux**
 4. (...)
- Izpeljava – tema se pojavi v molu, če je bila prej v duru in obratno, zopet se premika med glasovi
- Stretto – tema nastopa v več glasovih hkrati (preden se konča v enem, nastopi že v drugem)

vrstni red je lahko tudi drugačen, nujno pa je, da se tema pojavi tako na toniki kot dominant

ANALIZA

- <https://www.youtube.com/watch?v=YvHokjQ6enI>

KLASICIZEM

- Trodelnost – ekspozicija, izpeljava, repriza
- Sproščenost, preprostost, preglednost
- Haydn, Mozart, Beethoven
- Dvotematičnost
 - Izpostavljen kontrast med temama (npr. ena energična, druga lirična)
 - Najprej vsaka v različni tonaliteti, nazadnje v isti (pomiritev strasti)

TRODELNOST V SONATNI OBLIKI

- (neobvezni počasni uvod)
- Ekspozicija
 - Najprej se predstavi glavna tema (1. tema) v osnovni tonaliteti (npr. C-duru)
 - Sledi prehod v dominantno tonaliteto (npr. G-dur)
 - V dominantni tonaliteti se pojavi druga, kontrastna tema
- Izpeljava
 - V izpeljavi material obeh tem, zlasti prve, slišimo spremenjen, okrašen, sekvenciran, variiran
- Repriza
 - Prvo temo zaslišimo v osnovni tonaliteti (npr. C-duru)
 - Sedaj v isti tonaliteti zaslišimo drugo temo
 - Delo se običajno konča pompozno (s t.i. codo)

SONATNI CIKEL

- Večje delo (npr. klavirska sonata, simfonija, godalni kvartet) je pisano v obliki večstavčnega sonatnega cikla – ta ima ime po prvem stavku, ki je skoraj vedno v prej opisani sonatni obliki

- 1. stavek – sonatna oblika
- 2. stavek – pesemska oblika
- 3. stavek – menuet (scherzo)
- 4. stavek – sonatni rondo

Prihaja lahko do sprememb v obliki vsakega izmed stavkov

ANALIZA

- <https://www.youtube.com/watch?v=xcaUGsL2Epl>

SOZVOČJA 2

- Kaj se zgodi, če zvenijo hkrati 4 ali več tonov?
- Kaj se zgodi, če zamenjamo vertikalni vrstni red tonov v akordu (če je v basu različen ton)?

ČETVEROZVOKI (SEPTAKORDI)

- Septakord – oklepajoči interval je septima
- V glasbi (z izjemami), zlasti popularni, jih najdemo redko
- V klasični glasbi razcvet v času baroka

KAKO POSTAVITI DOLOČEN SEPTAKORD

- Npr. molov z veliko septimo:
 1. postavimo molov kvintakord na zahtevan ton;
 2. veliko septimo dobimo tako, da nad zadnji ton kvintakorda postavimo ton, ki ustreza pravilu: mala sekunda oktavo nižje da veliko septimo oktavo višje, velika sekunda pa malo septimo (KOT PRI SEKSTAH)!

Poglej si primer!

GALLUS

(pripravljen) zadržek – priprava +
nastop + razvez

https://youtu.be/Z_xHE9D2-zg

- Eden prvih, ki jih izdatno uporablja v glasbi
- **Vloga (pripravljenega) zadržka, ki se razveže navzdol!**

XIV. Cogitate miseri

Iacobus Gallus

Cantus

Altus

Tenor

Bassus

Co - gi - ta - te mi - se - ri,

Co - gi - ta - te mi - se - ri,

MojeZnanje.si

MONTEVERDI

- Nepripravljena septimal!

nastop – razvez

9

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

BACH

<https://www.youtube.com/watch?v=wqJDn5LLJHY>

- Mnogo - septakordov, a redko brez priprave (za razliko od Monteverdija, ki je živel prej)

Rud. Frie

338. Was Gott thut, das ist wohlgethan
(Cant. 144. Nimm, was dein ist. B. A. 30, 87)

priprava – nastop – razvez

Was Gott thut, das ist wohlgethan, es bleibt gerecht sein Wille;
wie er fängt meine Sachen an, will ich ihm halten stille.

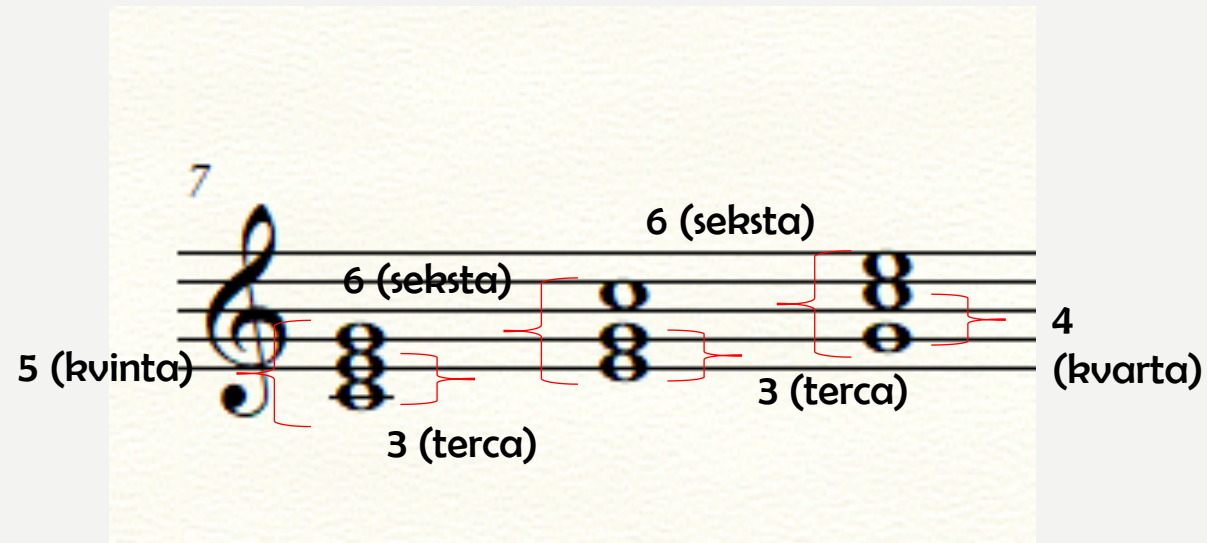
MojeZnanje.si

OBRATI KVINTAKORDOV

- 1. obrat – sekstakord
- 2. obrat - kvartsekstakord

POIMENOVANJE

D53 – D63 – D64

KVINTAKORD IN SEKSTAKORD

- Kvintakord najbolj stabilen, zato je osnovna oblika in najpogostejši akord
- Sekstakord je manj stabilen (je labilen), zato je redkejši
- Kvartsekstakord se v glasbo začne urivati v pozni renesansi (odločilen prispevek Gallusa), uveljavi pa se v baroku

RAZMERJE MED KVINTAKORDI IN SEKSTAKORDI

<https://www.youtube.com/watch?v=wl5iST98hA>

7

S. tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

A. tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

T. 8 tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

B. tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

The image shows a musical score for a four-part setting of a song. The staves are labeled S. (Soprano), A. (Alto), T. (Tenor), and B. (Bass). The lyrics are 'tar sot-to fi-ne-stra, Lan-tze buon com-pa-gnon.' The key signature has one flat (B-flat). The time signature is 3/4. A blue circle highlights a note in the bass staff, which is a B-flat in the second measure of the phrase 'Lan-tze'.

MojeZnanje.si

12

S. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

A. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

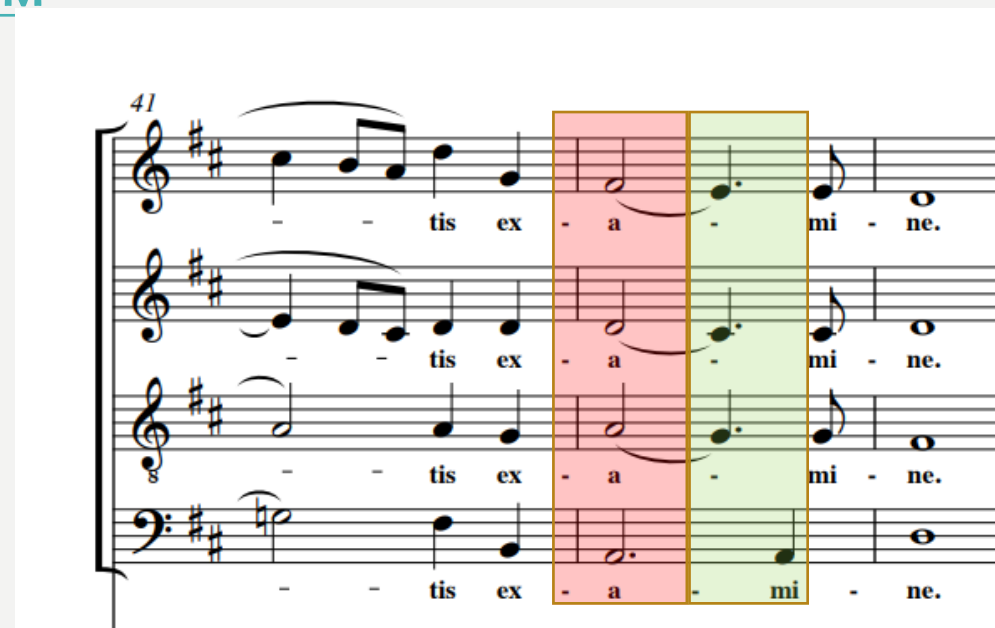
T. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

B. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

BAROK

- Kvartsekstakord zlasti kot t.i. kadenčni kvartsekstakord se začne pogosto uporabljati v baroku pred zaključkom fraze
- Razcvet tudi v klasicizmu
- <https://www.youtube.com/watch?v=DsUWFVKJwBM>

A musical score snippet for a four-part setting, likely a chorale, in D major (two sharps). The score is numbered 41. It features four staves: three treble clefs and one bass clef. The lyrics are: "tis ex - a - mi - ne." The final measure of the phrase is highlighted with a red background, and the final note, 'a' (F#), is highlighted with a green background. This illustrates the cadential quartasext chord, a characteristic feature of Baroque music.

VEČ KOT ČETVEROZVOKI?

Monteverdi

https://www.youtube.com/watch?v=bKTQQ28sSNo&list=RDbKTQQ28sSNo&start_radio=1

9

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so!

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so!

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so! che col nome anco -

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so! che col nome anco -

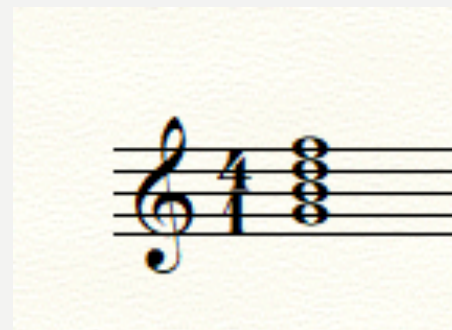
che col nome an-co - ra, d'a - mar, ahi las - so! che col nome anco -

MojeZnanje.si

DOMINANTNI ČETVEROZVOK (SEPTAKORD)/D7

- Četverozvok (durov z malo septimo), ki leži na V. stopnji dura ter harmoničnega in melodičnega mola
- Nastopa v treh obratih:
 1. Dominantni kvintsektakord
 2. Dominantni terckvarakord
 3. Dominantni sekundakord

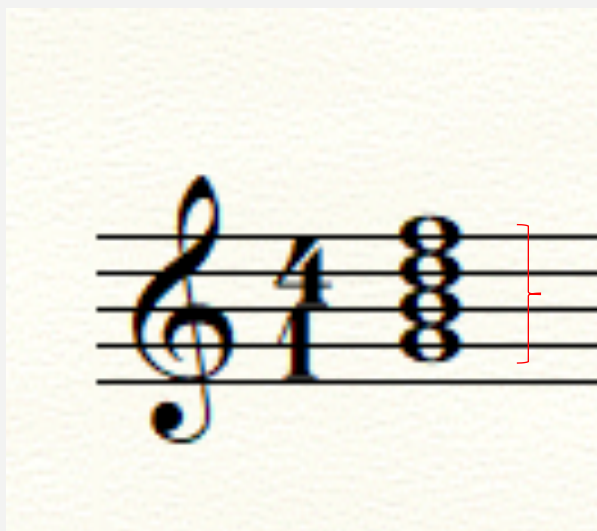

C/c: V7

MojeZnanje.si

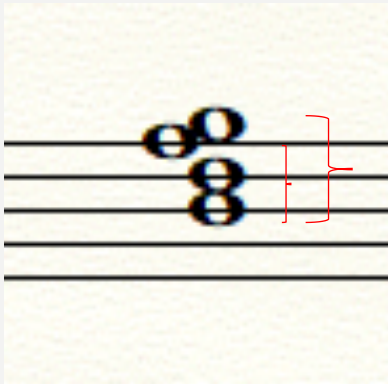
DOMINATNI SEPTAKORD

Septakord (septimal obsega)

DOMINANTNI KVINTSEKSTAKORD

- Nad basovskim tonom sta kvinta in seksta

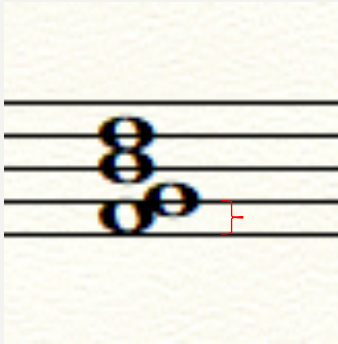

DOMINANTNI TERCKVARTAKORD

- Nad basom terca in kvarta – vedno povemo le tisto, kar je bistveno za razumevanje akorda

DOMINANTNI SEKUNDAKORD

- Sekunda nad basom je bistvena

KAKO NASTANE?

- Pravilo harmonije: akordu v štiriglasju podvojimo osnovni (najnižji ton)
- Septima D7 nastopa kot prehajalni ton med podvojenim osnovnim tonom dominantnega kvintakorda in terco toničnega kvintakorda (sprva torej nesamostojno)
- Dokončno se septima v vseh treh osvobodi v klasicizmu (ne nastopa več pripravljeno)

SEPTIMA D7 NASTOPA KOT PREHAJALNI TON MED PODVOJENIM OSNOVNIM TONOM DOMINANTNEGA KVINTAKORDA IN TERCO TONIČNEGA KVINTAKORDA (SPRVA TOREJ NESAMOSTOJNO).

<https://www.youtube.com/watch?v=XVa3nR-2bVc>

I Choral vs.1

EWV 227

Johann Sebastian Bach
1685 - 1750

1 (7)

I, II

A

T

B

Je - su, mei - ne Freu - de,
ach, wie lang, ach lan - ge

Je - su, mei - ne Freu - de,
ach, wie lang, ach lan - ge

Je - su, mei - ne Freu - de,
ach, wie lang, ach lan - ge

Je - su, mei - ne Freu - de,

KLASICIZEM IN NEPRIPRAVLJENA SEPTIMA V VSEH OBRATIH

- https://www.youtube.com/watch?v=O2u4Jf_aNPI

OUVERTURE. 3

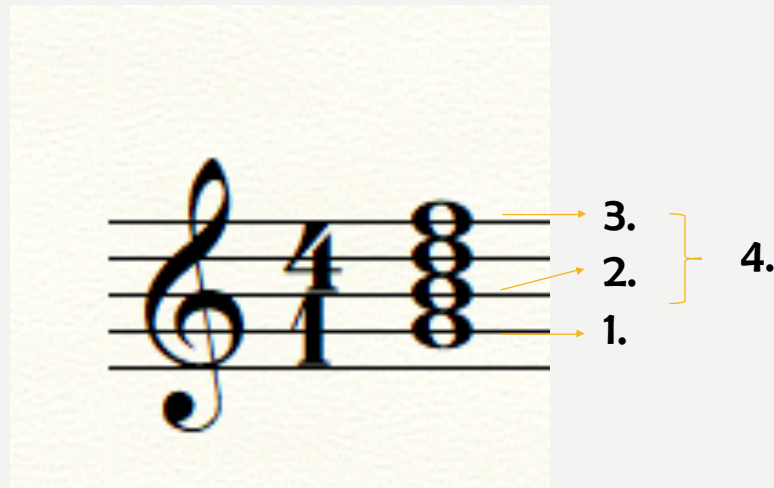
Adagio.

The image displays a musical score for an 'OUVERTURE.' in Adagio tempo. The score is written for piano and features a key signature of two flats. The first system includes a forte (f) dynamic and a piano (p) section with a triplet. The second system continues with a piano (p) section, marked with 'cresc.' and 'p' dynamics. A red circle highlights a specific chord in the first system, and a yellow box highlights a specific chord in the second system.

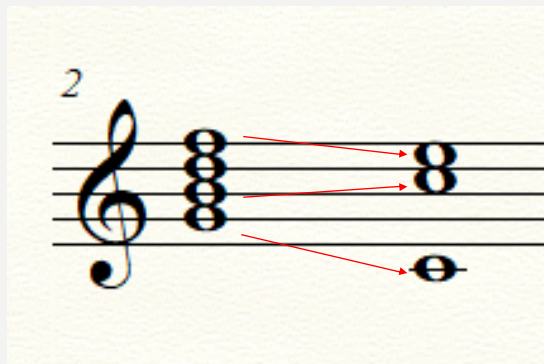

ZAKAJ TAKO NAPET?

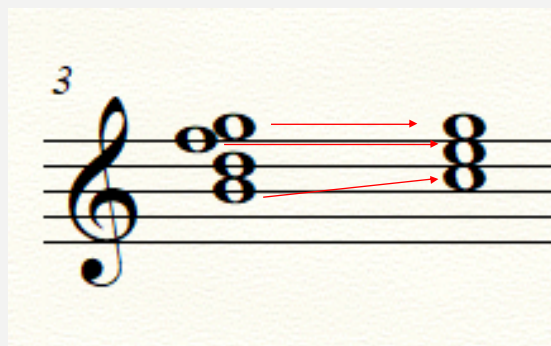
- Ton dominante v basu (1.)
- Vodilni ton kot terca dominantnega septakorda (vodilni ton z razvezom navzgor) (2.)
- Septima kot vodilni ton z razvezom navzdol v terco toničnega kvintakorda (3.)
- Tritonus (4.)

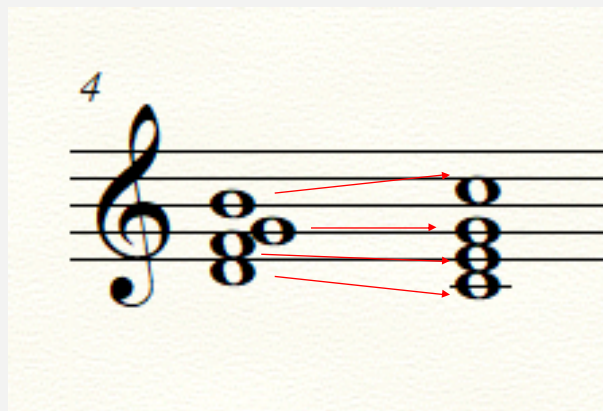
RAZVEZ D7

RAZVEZ D65

RAZVEZ D43

- razvezuje se navzven

MojeZnanje.si

RAZVEZ D2

- razvezuje se v tonični
sextakord (ne
kvintakord)!

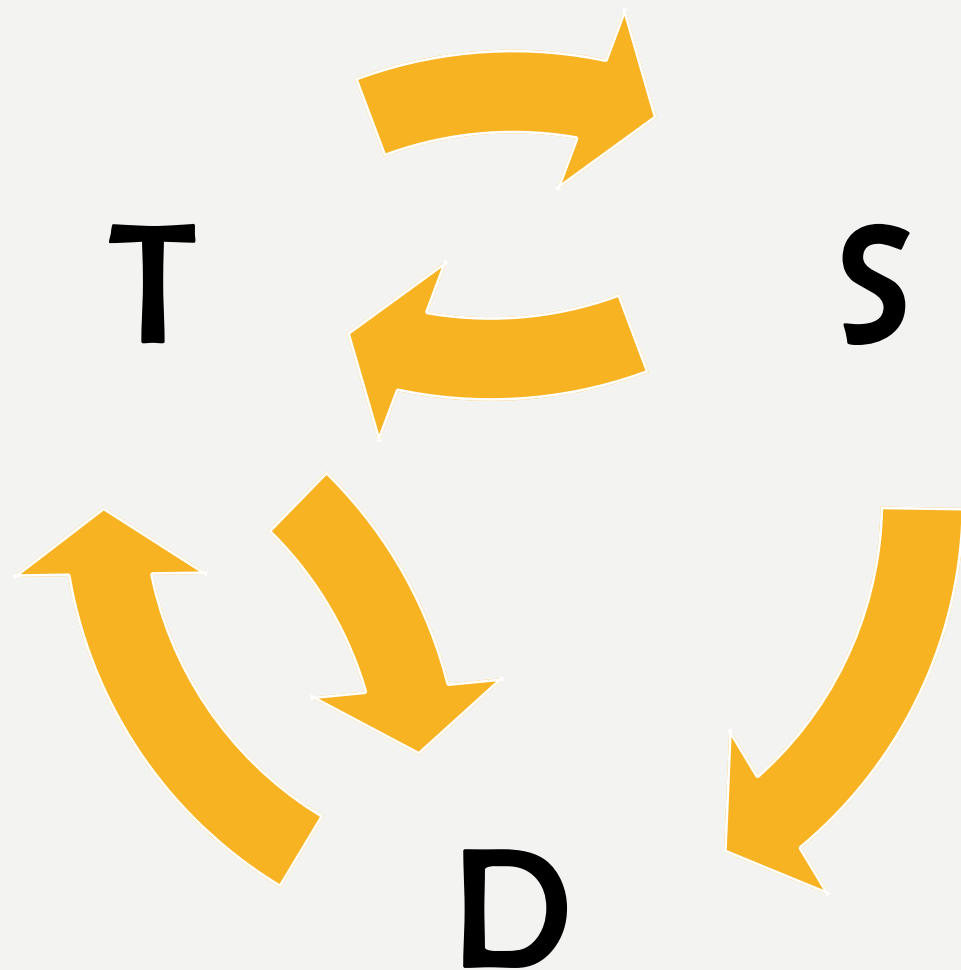
UVOD V FUNKCIONALNOST

- Funkcionalna harmonija – harmonija, ki se odvija znotrja lestvice in upošteva načela napetosti, ki veljajo v njej (manj napetim sozvožčem sledijo bolj napeta)
- Razcvet v dobi baroka kot sprememba od napetostno neurejene renesanse
- Ideal glasba Johanna Sebastiana Bacha

TRI “NAPETOSTNA” OBMOČJA

- Subdominantno – IV, II (VI.)
- Dominantno – V., VII. (III.)
- Tonično – I., VI., (III.)
- Točno določena pravila sledenja akordov znotraj teh območij:

Rud. Frie

338. Was Gott thut, das ist wohlgethan

(Cant. 144. Nimm, was dein ist. B. A. 30, 87)

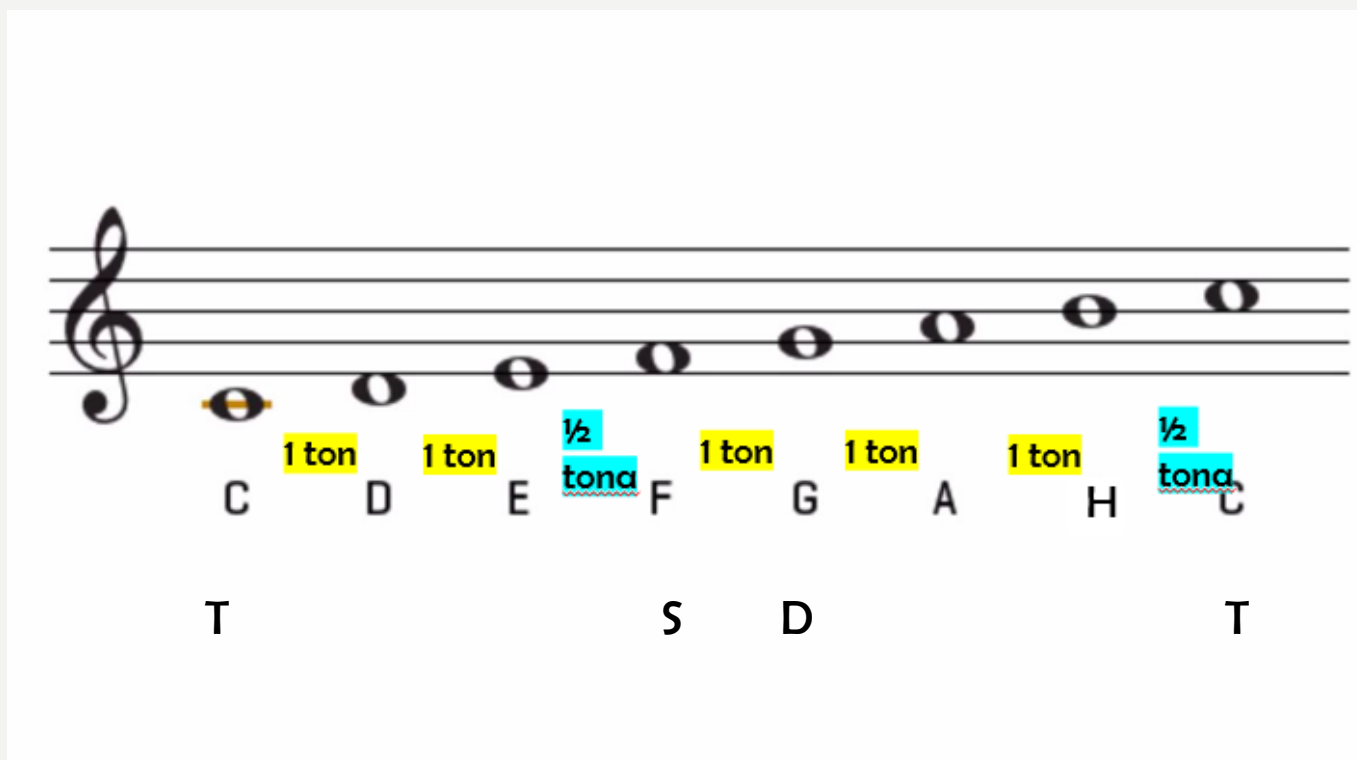
Was Gott thut, das ist wohlge.than, es bleibt gerecht sein Wil - le;
wie er fängt meine Sa.chen an, will ich ihm hal - ten stil - le.

The image shows a musical score for a hymn. It consists of two staves, a treble staff and a bass staff, both in G major (one sharp) and common time (C). The melody is in the treble staff, and the bass staff provides a harmonic accompaniment. The lyrics are written below the staves, with hyphens indicating syllables that span across measures. The score ends with a double bar line and repeat dots.

T T D6 T S(p) T6 D T S D S(p) T S6 S D T

T, S, D V C-DURU (GLAVNE STOPNJE)

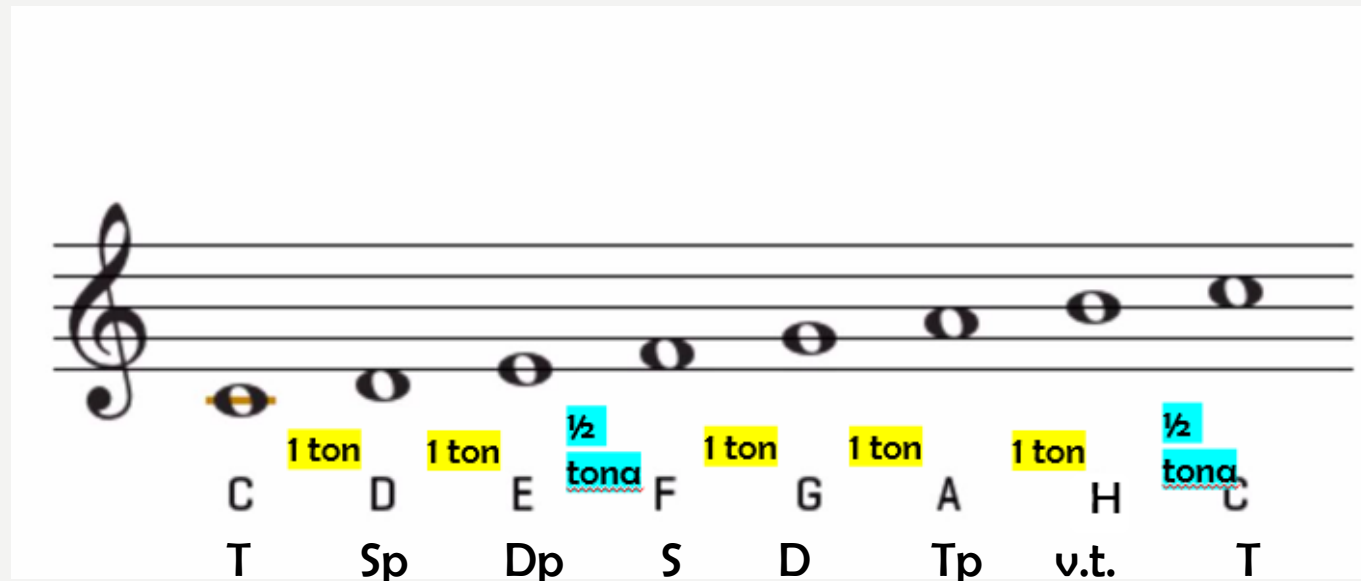
Vsi so durovi –
zato so glavne
stopnje!

MojeZnanje.si

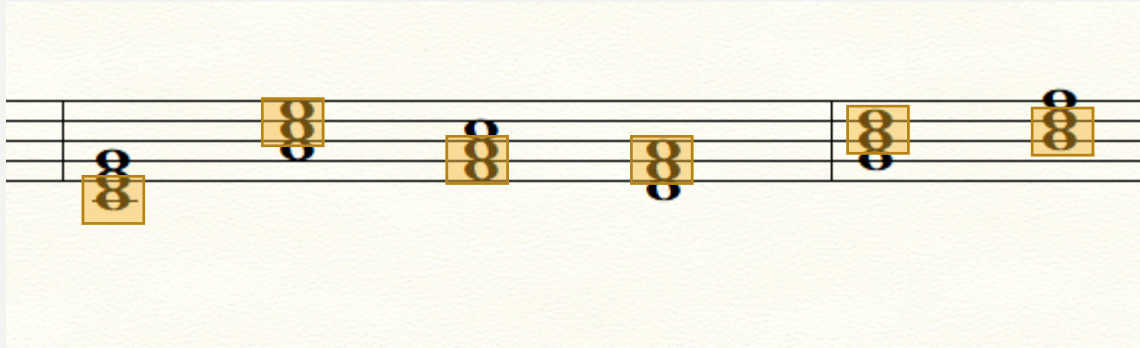
STRANSKE STOPNJE

- tudi “paralelne stopnje” – nastopajo kot substitut glavnih stopenj (akordi na njih prav tako zamenjajo akord glavne stopnje)

T – tonika
Sp – subdominantna paralela
Dp – dominantna paralela
S – subdominanta
D – dominanta
Tp – tonična paralela
v.t. – vodilni ton

MENJAVE AKORDOV

Pri rabi paralelnih akordov se ohrani
karakterna terca posameznega akorda
določenega območja

POGOSTA MENJAVA KVINTAKORD GLAVNE ZA SEKSTAKORD STRANSKE

- Zakaj?
 - Uho kot nosilca funkcije zaznava basovski ton!
- Pogosto menjamo:
 - kvintakord subdominante s sekstakordom subdominantne paralele,
 - kvintakord dominante s sekstakordom sedme stopnje (v tem primeru basovski ton ni enak!)
 - kvintakord tonike s sekstakordom šeste stopnje (vendarle redkeje).

NAJBOLJ POGOSTA MENJAVA

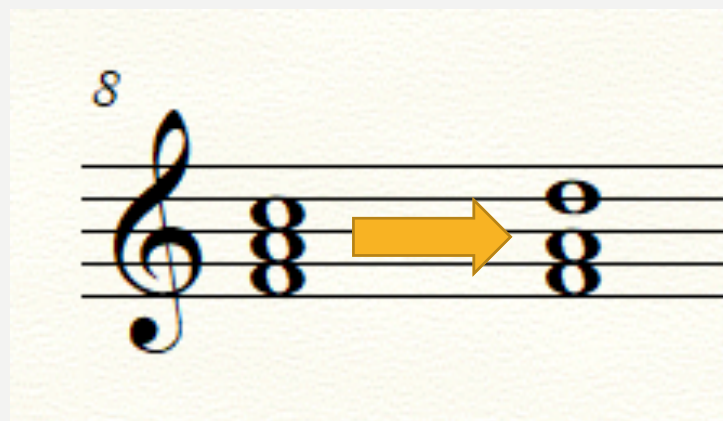
- Subdominantni akord zamenjamo s sesktakordom subdominantne paralele (ohrani se isti basovski ton)

338. Was Gott thut, das ist wohlgethan
(Cant. 144. Nimm, was dein ist. B. A. 30, 87)

Was Gott thut, das ist wohlge.than, es bleibt gerecht sein Wil - le;
wie er fängt meine Sa.chen an, will ich ihm hal - ten stil - le.

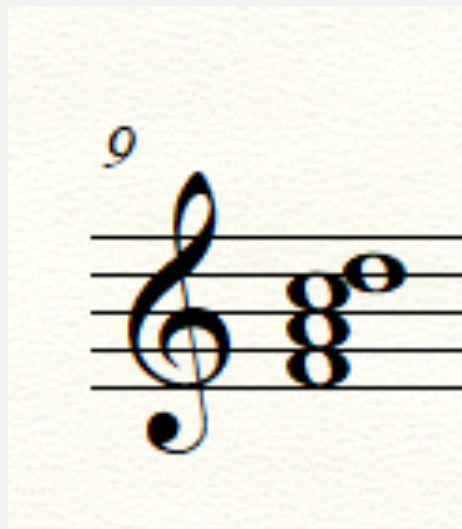
T T D6 T S(p) T6 D T S D S(p) T S6 S D T

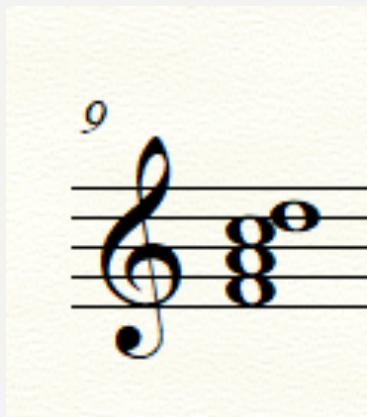
MojeZnanje.si

?

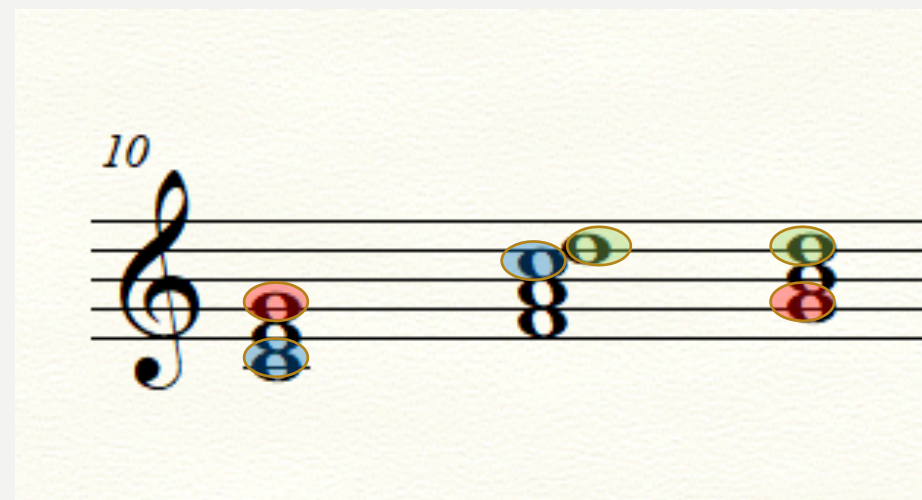

MojeZnanje.si

SUBDOMINANTI KVINTAKORD Z DODANO SEKSTO (*SIXTE AJOUTÉE*)

Na ta način so vsi akordi sosednjih glavnih stopenj povezani z enim tonom:

338. Was Gott thut, das ist wohlgethan

(Cant. 144. Nimm, was dein ist. B. A. 30, 87)

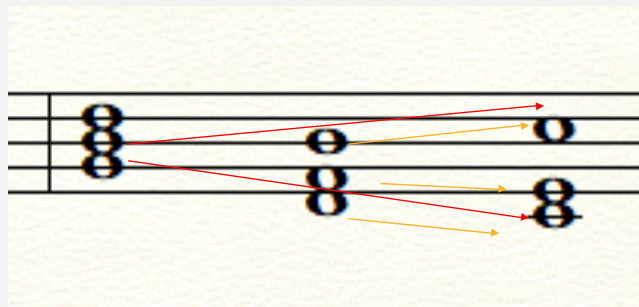
The image shows a musical score for a hymn. It consists of two staves, a treble staff and a bass staff, both in G major (one sharp) and common time (C). The melody is in the treble staff, and the bass staff provides a harmonic accompaniment. The lyrics are written below the staves. A vertical yellow highlight is placed over the final measure of the music, which corresponds to the words 'stil - le'.

Was Gott thut, das ist wohlge.than, es bleibt gerecht sein Wil - le;
wie er fängt meine Sa.chen an, will ich ihm hal - ten stil - le.

T T D6 T S(p) T6 D T S D S(p) T S6 S65 D T

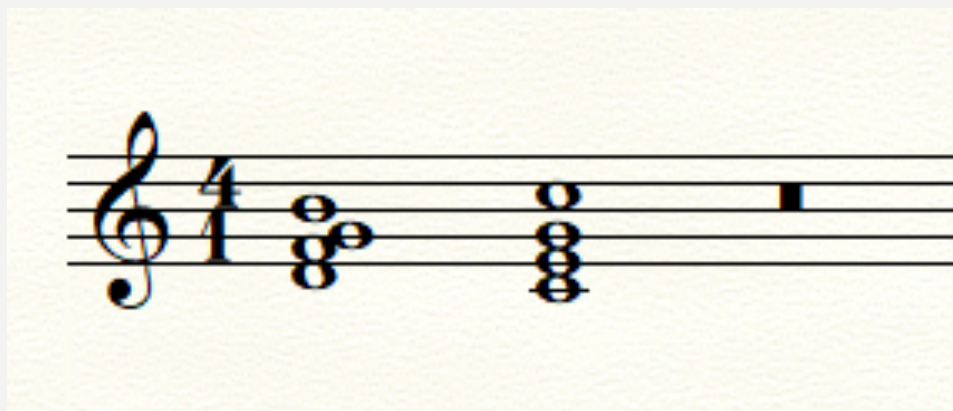
MENJAVA DOMINANTE ZA SEKSTAKORD SEDME STOPNJE

Imata podoben razvez

MojeZnanje.si

- Namesto sekstakorda sedme lahko uporabimo dominantno terckvartakord (enak ton v basu)